

Отримано: 14.12.2025

Прорецензовано: 19.12.2025

Прийнято до друку: 28.12.2025

email: anatoliitershak@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-6131-2011>DOI: <http://doi.org/10.25264/2409-6806-2026-37-63-78>

Тершак А. Автобіографічні відомості про служителів церкви Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті в повоєнний період (за матеріалами державних архівів). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Історичні науки». Острого, 2026. Вип. 37. С. 63–78.

УДК: 94(477)

Анатолій Тершак,
дослідник історії Церкви, магістр історії та археології

АВТОБІОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЛУЖИТЕЛІВ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ НА ЗАКАРПАТТІ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ)

У цьому дослідженні зібрано та проаналізовано відомості про пресвітерів (священнослужителів) релігійної спільноти церкви Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті в повоєнний період. Основу роботи становлять архівні матеріали, що зберігаються у державних архівах Закарпатської області. Особливу цінність становлять виявлені унікальні документи автобіографічного характеру, які дозволяють відтворити та проаналізувати: соціальний склад, освіту, вікові та мовні характеристики служителів, а також умови їхнього життя та релігійного служіння.

Результати дослідження сприятимуть глибшому розумінню адвентистської спільноти та опосередковано протестантської складової релігійного життя Закарпаття радянської доби. Зазначена проблематика досі не була предметом системного наукового вивчення, тому її опрацювання покликане заповнити наявні лакуни в історіографії.

Мета статті полягає в оприлюдненні біографічних відомостей про пресвітерів (служителів) адвентистської спільноти на Закарпатті у повоєнний період та аналіз їхнього соціального та професійного портрету на Закарпатті у повоєнний період.

Ключові слова: автобіографія, Закарпатська область, пресвітер, повоєнний період, радянська доба, релігія, священнослужитель, церква Адвентистів Сьомого Дня.

Anatolii Tershak

BIOGRAPHICAL INFORMATION ABOUT THE MINISTERS OF THE SEVENTH-DAY ADVENTIST CHURCH IN TRANS-CARPATHIAN REGION IN THE POST-WAR PERIOD (BASED ON MATERIALS FROM STATE ARCHIVES)

This study collects and analyzes information about presbyters (clergymen) of the Seventh-day Adventist Church religious community in Transcarpathia in the post-war period. The work is based on archival materials stored in the state archives of Transcarpathian region. Of particular value are the unique autobiographical documents that allow us to reconstruct and analyze the social composition, education, age and language characteristics of the clergy, as well as their living conditions and religious service.

The results of the study will contribute to a deeper understanding of the Adventist community and, indirectly, the Protestant component of religious life in Transcarpathia during the Soviet era. This issue has not yet been the subject of systematic scientific study, so its examination is intended to fill the existing gaps in historiography.

The purpose of the article is to publish biographical information about the presbyters (ministers) of the Adventist community in Transcarpathia in the post-war period and to analyze their social and professional portrait in Transcarpathia in the post-war period.

Keywords: autobiography, Transcarpathian region, presbyter, post-war period, Soviet era, religion, clergyman, Seventh-day Adventist Church.

Релігійне минуле радянської доби у новітній період історії України все більше привертає увагу дослідників. Попри відкриття доступу до раніше засекречених документів, що створило умови для всебічного вивчення та переосмислення релігійного життя минулого, науковці певною мірою

залишаються заручниками часу. У певному сенсі вони змагаються з ним, адже дедалі менше залишається свідків (респондентів) тих подій – безпосередніх носіїв історичної пам'яті.

У буремні часи, 1990-х початку 2000-х років безповоротно втрачено чимало важливих документів, зникла можливість задокументувати спогади очевидців та учасників подій. Багато матеріалів, не оцінених свого часу з наукового та історичного погляду, було втрачено або загублено. Ці обставини ускладнюють повноцінне висвітлення окремих аспектів життєдіяльності релігійних спільнот минулого.

У цьому контексті особливої ваги набувають унікальні автобіографічні матеріали, які потребують оприлюднення та популяризації з метою збереження історичної пам'яті й більш глибокого висвітлення релігійних процесів у повоєнний період на Закарпатті.

Мета статті полягає у публікації та науковому опрацюванні збережених автобіографічних відомостей про служителів (пресвітерів) адвентистської спільноти на Закарпатті в повоєнний період. Таке дослідження дає можливість науковцям ознайомитися з новими джерелами, що сприятиме глибшому вивченню релігійної проблематики регіону й розвитку міжконфесійного діалогу.

Ця проблематика тривалий час залишалася поза увагою науковців, за винятком науково-популярних студій М. Жукалюка [33]. У своїх дослідженнях він звертався до питань біографії окремих адвентистських служителів Закарпаття, розглядаючи їх у ширшому автобіографічному контексті. Водночас у його працях не було залучено матеріали державних архівів Закарпатської області.

Провідну роль у вивченні зазначеної проблематики відіграє Архів Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації, у фондах якого зберігаються унікальні документи з історії релігійних громад області.

Архівні справи сформовані за назвами зареєстрованих громад церкви Адвентистів Сьомого Дня в регіоні. Водночас вони не прошиті та не пронумеровані, що створює певні труднощі у точному посиланні на архівні матеріали. У зв'язку з цим у статті посилання на використані документи здійснюються за назвами справ зберігання.

У межах дослідження використано два основні типи документів: 1) автобіографії; 2) анкети служителів культу. Анкетні матеріали укладалися за уніфікованою формою, що передбачала фіксацію таких відомостей: 1. Прізвище, ім'я, по батькові. 2. Духовний сан. 3. Рік і місяць народження. 4. Місце народження. 5. Національність. 6. Громадянство. 7. Відомості про перебування на окупованій німецькими військами території та характер занять у цей період; 8. Судимість (наявність або відсутність). 9. Детальний перелік місць попередньої служби або роботи, а також місць проживання. Слід зазначити, що мовою діловодства була російська, що відповідним чином відобразилося у текстах автобіографій та анкет служителів.

Додаткову інформацію було виявлено в масиві архівних документів, що зберігаються в Державному архіві Закарпатської області (ДАЗО). Зазначені матеріали доповнюють відомості з раніше залученого архівного комплексу та сприяють поглибленому аналізу окремих аспектів досліджуваної проблематики. Окремі уточнювальні дані було також отримано з церковних та приватних архівів.

Насамперед доцільно стисло окреслити причини та обставини, що зумовили появу зазначених документів та необхідність їх складання. Отже, після остаточного вирішення адміністративно-політичного статусу території сучасного Закарпаття та його включення до складу УРСР у 1946 році [39, с. 189-199] розпочався новий етап перебудови суспільно-політичного й культурного життя регіону. Особливої уваги набуло питання діяльності релігійних організацій, визначення їх подальшого місця у системі комуністичної ідеології та процедури легалізації їх на території краю. Розпочалася масштабна кампанія з вивчення релігійного різноманіття Закарпаття, наслідком якої став процес реєстрації численних деномінацій та окремих релігійних організацій (громад). Загалом конфесії краю було поділено на дві категорії: дозволені (легальні) та заборонені (нелегальні).

В інформаційному звіті за четвертий квартал 1948 року зазначалося, що в області функціонували релігійні організації як у легальному, так і в нелегальному правових статусах [38, с. 80]. Політика державної влади у релігійній сфері передбачала локалізацію дозволених релігійних об'єднань та поступове скорочення конфесійного різноманіття. Цього досягали шляхом об'єднання споріднених за віровченням деномінацій, приєднання менших парафій до більших та ліквідації малочисельних громад у межах чинних конфесій.

«Вершиною» конфесійної політики радянської влади стала ліквідація «неугодних» деномінацій, течій та окремих громад. Відомі не поодинокі випадки, коли державні органи відмовляли деяким

релігійним течіям в окремій реєстрації [27, арк. 179-185 зв.], на відміну від інших, близьким за доктринальними поглядами.

Позитивне рішення щодо реєстрації та легалізації адвентистських громад на території Закарпаття, на нашу думку, було зумовлене входженням їх до складу Всесоюдної Ради Адвентистів Сьомого Дня (ВРАСД) [30, арк. 27] як офіційно визнаного та діючого релігійного об'єднання в СРСР. Наявність легального статусу певною мірою полегшувала діяльність адвентистських громад. Саме тому адвентисти Закарпаття прагнули домогтися легалізації всіх своїх осередків в області.

З архівних документів відомо, що процес реєстрації адвентистських громад у повоєнний період розпочався не одразу. Так, в інформаційному повідомленні від 16 жовтня 1946 року зазначалося, що реєстрація Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті ще не розпочалася [30, арк. 28]. Ймовірно, це було пов'язано з низкою чинників, зокрема: остаточним вирішенням геополітичного статусу Закарпаття та його приєднанням до складу УРСР та перезавантаженням державних органів збором та опрацюванням інформації про найчисельніші релігійні течії краю.

Попри те, що влада активно збирала та систематизувала дані про різноманітні деномінації регіону та їх громади, певна комунікація з адвентистами все ж була налагоджена. Однак, за наявними документами, радянська державна реєстрація адвентистських громад в області відбулася лише у 1947 році [28, арк. 57].

У фондах Державного архіву Закарпатської області зберігається один із найранніших документів повоєнного періоду, що містить відомості про адвентистські громади краю. Згідно з ним, станом на 1946 рік радянською владою було виявлено дев'ять громад, які налічували 289 членів церкви [30, арк. 17-17 зв.]. Пресвітерами значилися:

1. Андрій Беньовський (м. Ужгород);
2. Леопольд Ічек (м. Мукачево);
3. Василь Жидик (с. Ільниця, Іршавський р-н);
4. Дмитро Трикур (с. Тошнодь, Берегівський р-н);
5. Михайло Бережник (с. Велике Мужієво, Берегівський р-н);
6. Іван Капітан (м. Виноградів);
7. Федір Капітан (с. Руське Поле, Тячівський р-н);
8. Микола Гуцул (с. Бедевля, Тячівський р-н);
9. Іван Куриляк (с. Кобилецька Поляна, Рахівський р-н) [30, арк. 17-17 зв.].

Моніторинг релігійної ситуації в краї засвідчив поступове зростання чисельності адвентистів, а також збільшення кількості як зареєстрованих [31, арк. 1-2], так і незареєстрованих осередків [28, арк. 101]. Водночас змінювалися як чисельність, так і персональний склад пресвітерів. На ці процеси впливали як внутрішні чинники – зокрема церковна реорганізація (церковні вибори), так і зовнішні, пов'язані з міграційними процесами (оптацією). Наприклад, зміна керівництва релігійної спільноти відбулася внаслідок еміграції А. Беньовського, після чого у 1947 році адвентистську церкву на Закарпатті очолив І. Химинець.

У процесі становлення в радянській системі господарювання, в повоєнний період на Закарпатті, адвентизм зустрівся з рядом труднощів. Перешкоджаючи координації та централізації громад Адвентистів Сьомого Дня, влада намагалась обмежити роз'їзди старшого пастора територією області. Попри це, він, посилаючись на необхідність звершення релігійних обрядів, продовжував відвідувати громади регіону.

Згідно з доктриною адвентизму, обрядова практика могла здійснюватися лише рукопокладеним служителем. Саме тому влада наполягала на прискоренні висвячення (рукопокладання) пресвітерів помісних громад. У разі їхнього самостійного служіння відпала б потреба в частих приїздах старшого пастора, що, на думку партійного керівництва, мало б послабити централізацію адвентистських громад.

На вимогу органів влади були складені та подані списки пресвітерів, підготовлених до рукопокладання. Таким чином, сама влада фактично сприяла прискоренню легалізації пресвітерів місцевих громад.

Водночас у процесі формування пакета документів для державної реєстрації релігійної громади обов'язковою умовою було подання автобіографії місцевого пресвітера. Завдяки цьому у нашому розпорядженні збереглися оригінальні автобіографії, написані власноруч священнослужителями.

Цілком очевидно, що ці тексти створювалися з урахуванням антирелігійної політики радянської влади, тому окремі відомості могли бути подані у пом'якшеній або офіційно нейтральній формі. Незважаючи на це, вони містять цінну інформацію про життя та служіння пресвітерів окремих громад.

Публікуючи ці матеріали, у деяких випадках ми доповнюємо їх даними з інших архівних джерел, якщо це дозволяє уточнити або краще пояснити певні аспекти біографії конкретного служителя. Водночас тексти автобіографій було приведено у відповідність до сучасних норм українського правопису: виправлено пунктуацію, упорядковано структуру речень, уніфіковано вживання власних назв та іншомовних слів.

У нашому розпорядженні є унікальні за своїм значенням первинні документи, пов'язані з процесом державної реєстрації адвентистських громад на території Закарпатської області. Зазначений документальний комплекс (пакет реєстраційних матеріалів) складався з таких позицій: заява від членів громади з проханням про реєстрацію релігійного об'єднання у певному населеному пункті; протокол загальних зборів про обрання служителів громади; протокол обрання правління громади та ревізійної комісії; відомості про двадцять членів громади, які підписали заяву про реєстрацію громади Адвентистів Сьомого Дня; відомості про склад ревізійної комісії; відомості про склад правління громади; анкета на служителя культу; автобіографія служителя культу; договір оренди приміщення для проведення богослужінь; акт відповідності приміщення вимогам санітарної, пожежної та технічної безпеки (з підписами керівників відповідних відділів); довідка про реєстрацію релігійного товариства; довідка про реєстрацію служителя культу; довідка про реєстрацію виконавчого органу та ревізійної комісії релігійного товариства.

Серед цих матеріалів особливу цінність становлять анкети служителів та їхні автобіографії. Вони містять безцінну інформацію про персональний склад, життєвий шлях та діяльність пресвітерів.

У більшості випадків саме автобіографічні відомості про пресвітерів зберігаються у складі реєстраційного пакета документів на державну легалізацію місцевої громади. Це робить їх важливим джерелом для реконструкції історії адвентизму на Закарпатті в повоєнний період.

У межах нашого дослідження основну увагу зосереджено на автобіографічних відомостях, отриманих із вищезгаданих архівних документів, за винятком матеріалів, що стосуються А. Беньовського. Інформацію про останнього було віднайдено з інших документальних джерел.

Загалом у нашому розпорядженні перебувають анкети одинадцяти служителів (пресвітерів) адвентистських громад Закарпаття повоєнного періоду, а саме: Беньовський Андрій Йосипович; Бережник Михайло Ілліч; Гуцул Микола Миколайович; Дорнбах Магдаліна Юрївна; Жидик Василь Іванович; Капітан Іван Іванович; Капітан Федір Іванович; Куриляк Іван Федорович; Продан Іван Васильович; Трикур Іван Дмитрович; Химинець Іван Васильович.

Отже, спробуємо проаналізувати історичні портрети діячів церкви й подати їх за алфавітним порядком.

Беньовський Андрій Йосипович, 1898 року народження, за національністю – угорець. У повоєнний період він очолював церкву Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті.

У книзі церковного членства громади м. Ужгород його ім'я зазначено як Ондраш [35, с. 1], що є угорським відповідником імені Андрій. Відтак у радянських офіційних документах він послідовно фігурує під іменем Андрій.

У фондах Державного архіву Закарпатської області збереглися стислі, проте надзвичайно цінні відомості про цього служителя. Встановлено, що він мав посвідчення Всесоюзної Ради Адвентистів Сьомого Дня (ВРАСД) № 279, видане 15 травня 1946 року [24, арк. 11, 14]. Зазначений документ засвідчує підпорядкування адвентистських громад Закарпаття даному духовному центру.

В архівних фондах ВРАСД мали б зберігатись анкети, автобіографічні та статистичні матеріали, а також інші документи, пов'язані зі служителями та громадами Закарпаття. Однак унаслідок ліквідації ВРАСДу та конфіскації її архіву радянськими органами у 1960 р., ці матеріали, на жаль, було втрачено.

Більш докладні відомості про Андрія Беньовського містяться в анкеті¹, власноруч заповненій ним у місті Ужгород 28 квітня 1939 року [42, с. 30]. У ній він зазначав, що народився 2 жовтня 1898 року в містечку Надькалло (Угорщина). За національністю – угорець, за попереднім віросповіданням – греко-католик.

¹ Швидше за все була написана для Угорської конференції церкви АСД.

Освіта Бенювського складалася з шести класів початкової школи, трьох років громадянської освіти та двох років промислового навчання. За фахом був перукарем. У 1932 році він завершив навчання в Лоденіцейській місіонерській школі (Чехія), де здобув кваліфікацію проповідника.

Під час Першої світової війни, з 1917 по 1919 рік, служив командиром гармати 39-го полку важкої артилерії. Службу проходив у містах Пряшів (Еперьєш), Арад та Мішкольц. Володів чотирма мовами: німецькою, угорською, чеською та словацькою.

У 1922 році в місті Кошице (Словаччина) він прийняв хрещення в церкві Адвентистів Сьомого Дня. Обряд здійснив проповідник Кессель Фрідріх. У 1925 році одружився. В анкеті не зазначено ім'я дружини, лише записано, що вона народилася 19 березня 1893 року в місті Зашкалія. Її ім'я – Моргіта (дівоче прізвище Кмедь) встановлено за книгою церковного членства громади АСД м. Ужгород [35, с. 1]. На момент заповнення анкети подружжя мало трьох дітей: Матея (1926 р.н.), Естер (1927 р.н.) та Даніела (1930 р.н.).

Своє духовне служіння Бенювський розпочав як літературний євангеліст (колпортер). У 1922 – 1925 рр. він розповсюджував релігійну літературу в містах Кошице, Торна, Гелшіце та Берегово. З 1927 по 1932 рр. працював біблійним працівником у містах Пожонь (сучасна Братислава) та Ершекуйварош (сучасні Нове Замки). У 1932 – 1936 рр. зверхував служіння помічника проповідника.

У 1934 році, на конференції в Братиславі, його було обрано керівником колпортерської служби Словацького місіонерського поля. У 1936 році він був рукопокладений у сан проповідника. Згідно з анкетною, Бенювський здійснював служіння в містах Ершекуйварош, Ужгород та на всій території «Підкарпатської Русі» (сучасне Закарпаття). У 1938 році в місті Банська Бистриця (Словаччина) він представляв нову громаду з міста Ужгород.

У несприятливий період Другої світової війни Бенювський продовжував виконувати обов'язки старшого пастора по регіону. За спостереженням Наталії Крюкової, дослідниці історії адвентизму на Закарпатті, після Мюнхенської змови 1938 року територія сучасного Закарпаття була приєднана до Угорщини (1939 р.), унаслідок чого адвентистські громади краю увійшли до підпорядкування Угорської конференції [37, с. 117-130]. Керівництво останньої призначило А. Бенювського відповідальним за духовну працю на території Закарпаття.

З архівних матеріалів відомо, що в повоєнний період він продовжував виконувати обов'язки старшого проповідника по Закарпаттю. Згідно з домовленостями між Чехословацькою Республікою та СРСР, у 1947 році [25, арк. 40] Бенювський емігрував до Чехії [25, арк. 42].

Андрій Бенювський був відомим релігійним діячем Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті у повоєнний період. Його життєвий і професійний шлях демонструє високий рівень освіти, мовної підготовки та організаційних здібностей. Завдяки досвіду служіння як колпортера, проповідника та старшого пастора він зіграв ключову роль у зміцненні та організації місцевих громад, зокрема в умовах складної політичної ситуації Другої світової війни та угорського підпорядкування.

Бенювський поєднував практичний досвід, здобутий у військовій службі та громадській діяльності, з релігійним служінням, що робило його впливовою фігурою серед адвентистів Закарпаття. Його життєпис відображає стійкість релігійних поглядів, готовність до служіння в складних умовах та значний внесок у розвиток релігійної спільноти на регіональному рівні у складних історичних умовах. Таким чином, його постать є важливою для розуміння історії адвентистської громади Закарпаття.

Бережник Михайло Ілліч (1919 р.н.) також належить до грона служителів церкви. Відомо, що він був обраний пресвітером громади села Велике Мужієво Берегівського району. У нашому розпорядженні збереглася його власноруч написана автобіографія, датована 12 червня 1947 року:

«Я, Бережник Михайло Ілліч, мешканець села Мужієво, будинок № 352, у теперішній час є пресвітером громади Адвентистів Сьомого Дня. Народився в селі Дубове, Тячівського району, 1 грудня 1919 року, від батька Бережника Іллі Юрійовича і матері Сасин Марії. Вихований бідними батьками, закінчив 4 народні класи. Після закінчення школи допомагав при господарстві батьків.

У 1940 році був призваний до угорської армії, де перебував до 1942 року. Через тілесний недуг був відпущений додому. У січні 1945 року добровільно вступив до лав Червоної армії, [боровся] за свободу батьківщини, де був тяжко поранений. 20 серпня того ж року за станом здоров'я демобілізований з Червоної армії. Відтоді перебуваю при батьках і працюю в сільському господарстві.

За національністю – українець, безпартійний. Проживаю в селі Велике Мужієво, будинок № 352» [14]. Документ був заповнений 12 червня 1947 року.

Згідно з анкетними даними служителя культу, Бережник за національністю українець, громадянин УРСР, не перебував на окупованій німецькими військами території та не мав судимості. У графі № 9 («Детальний перелік колишньої служби або роботи та місця проживання») зазначено: «Весь час працював удома при господарстві. У 1945 р. був у Червоній армії. Після повернення додому знову працював при малому господарстві. Охрещений був у 1946 р. Проживаю у Великому Мужієві, район Берегова» [15].

Таким чином, біографічні матеріали засвідчують, що Михайло Бережник належав до покоління воєнного часу, яке пройшло через подвійне військове підпорядкування (угорська та радянська армії), і після повернення до мирного життя стало частиною процесу становлення адвентистських громад у повоєнному Закарпатті.

Гуцул Микола Миколайович був обраний пресвітером громади села Бедевля, Тячівського району. У наявності збереглася його власноручна автобіографія, датована 25 травня 1947 року:

«Гуцул Микола Миколайович народився 30 серпня 1895 року в селі Бедевля, Тячівського округу, де проживав до 1914 року, до призову на військову службу. Прослужив від 1914 до 1919 року, після чого повернувся додому. Поступив працювати столяром. Освіта – 6 класів неповної середньої школи. І до цього часу працюю за своєю спеціальністю» [1]. Дата заповнення 25.05.1947.

Біографічні відомості дозволяють відтворити життєвий шлях Миколи Гуцула як представника покоління, на долю якого випали події Першої світової війни, після якої він повернувся до рідного села й зайнявся ремісничою працею. Його освіта, хоч і неповна середня, свідчить про відносно високий рівень писемності для сільського населення початку ХХ століття. Станом на 1947 рік, він виконував служіння пресвітера громади Адвентистів Сьомого Дня у рідному селі Бедевля, поєднуючи ремісничу діяльність із духовним служінням.

Дорнбах Магдаліна Юріївна – єдина жінка серед відомих служителів адвентистських громад Закарпаття повоєнного періоду, яка виконувала обов'язки пресвітера Мукачівської громади Адвентистів Сьомого Дня.

Згідно з власноручно написаною автобіографією від 20 червня 1947 року, вона повідомляла: «Автобіографія Дорнбах Магди, яка є пресвітером Мукачівської громади Адвентистів Сьомого Дня. Народилась у м. Будапешт 2 вересня 1907 року. Виховувалася при батьках і закінчила 4 середніх класи школи у 1921 році. Від того часу до 1936 року допомагала вдома батькам по господарстві. З 1937 по 1944 роки працювала кухаркою, готуючи їжу для бідних. Згодом перебувала при матері, допомагаючи їй. Проживала в с. Вишкові Тячівського району. Досліджувала Біблію і прийняла хрещення у 1933 році. У 1946 році була обрана пресвітером Мукачівської громади АСД. У житті політикою ніколи не займалася, судимості не мала. Нині проживаю в м. Мукачево, вул. Духновича, №138. За точність написаного відповідаю власноручним підписом» [17]. Дата заповнення – 20.06.1947.

Дорнбах Магдаліна належала до числа перших жінок-служительок у адвентистському русі Закарпаття, що саме по собі є унікальним явищем для повоєнного часу, коли церковне служіння жінок залишалося рідкісним явищем навіть серед протестантських громад. Найімовірніше, це був локальний виняток, зумовлений конкретними обставинами, що склалися в регіоні на той час. Водночас у подальший період на Закарпатті зафіксовано ще один випадок жіночого служіння – Гросман Пери (1918 р. н.), яка в документах проходила як дияконіса, однак фактично виконувала значно ширше коло обов'язків, наближених до місіонерської діяльності. Загалом практика залучати жінок до служіння було досить рідкісним явищем серед протестантських громад в зазначений період. Водночас у Кальвіністській церкві, що була широко представлена на Закарпатті, в умовах воєнного часу або демографічної кризи, пов'язаної з нестачею чоловіків-служителів, існувала практика залучення жінок до служіння, які фактично виконували пастирські функції. Упродовж 1930-1940 рр. у деяких помісних громадах, як тимчасове явище, жінки виконували обов'язки, традиційно притаманні пресвітерам: проводили богослужіння, здійснювали пастирську опіку та організовували життя громади. Подібні випадки мали винятковий, а не нормативний характер і не були закріплені на інституційному рівні.

Діяльність Магдаліни Дорнбах у Мукачівській громаді засвідчує високий рівень довіри з боку місцевих віруючих, а також прагнення громади залучати до служіння активних та освічених членів, незалежно від статі. Доводилося пристосовуватися до складних умов повоєнного часу та зміни політичної ситуації в регіоні.

Жидик Василь Іванович – пресвітер Ільницької громади Адвентистів Сьомого Дня, один із найстарших за віком служителів адвентистського руху Закарпаття повоєнного періоду.

Згідно з власноручно написаним «животописом»², він повідомляв:

«Жидик Василь Іванович, пресвітер Ільницької громади Адвентистів Сьомого Дня. Народився 8 грудня 1883 року в селі Ільниця Іршавського району, від батьків Жидика Івана Васильовича та Воробканич Марії Іванівни, які також народилися та проживали в цьому ж селі. Вихований батьками, закінчив 8 класів народної школи в Ільниці (1890–1897 рр.). Після навчання допомагав батькам у веденні малого господарства.

Протягом життя любив богослужіння, займався читанням Святого Письма та співав на кліросі греко-католицької церкви.

У шлюб вступив за церковним і державним законом 2 лютого 1907 року. 1 березня того ж року був призваний до війська. Через два роки після укладення шлюбу, 30 квітня, дружина померла. Згодом уклав другий шлюб із Ловська Ганною Пантелеймонівною, уродженкою села Ільниця. Народилась нам одна дівчинка в 1910 році, яка прожила лише десять тижнів. 12 січня 1912 року народилася друга донька – Меланія, яка жива до цього часу.

Істину Святого Письма пізнав у 1912 році, того ж року, в листопаді, прийняв хрещення по вченню та прикладу Господа нашого Ісуса Христа.

Через життєві обставини у 1913 році виїхав до Сполучених Штатів Америки, де тяжко працював у шахтах, 8-годину працю. Там знаходився, до 1920 року, у тому ж році повернувся додому в с. Ільниця і почав займатись знову господарством. Ніколи не вдавався до недостойної користі, зараз наскільки дозволяє сила, вже 64 річного чоловіка допомагаю у веденні господарства.

Караний або судимий ніколи не був. Нині обіймаю посаду пресвітера громади Адвентистів Сьомого Дня в Ільниці. Національності української. Політикою ніколи не займався. За точність написаного підтверджую власним підписом» [10]. Дата заповнення – 25.05.1947.

В анкеті на служителя культу релігійного товариства Адвентистів Сьомого Дня с. Ільниця, Іршавський район, Закарпатська область, він записав: «Постійно займався землеробством. Проживаю в с. Ільниця, будинок №78, Іршавський район. Був охрещений у вересні 1912 року. У 1941 році був обраний пресвітером громади Адвентистів Сьомого Дня в Ільниці. Зараз проживаю в Ільниці, № 78» [11].

Жидик Василь Іванович належав до першого покоління українських адвентистів Закарпаття, які прийняли віру ще на початку ХХ століття. Його життєвий шлях поєднує традиційний уклад сільського життя, військові випробування, трудову еміграцію та вірність релігійним переконанням протягом десятиліть.

Капітан Іван Іванович – пресвітер Тошнодської громади Адвентистів Сьомого Дня, представник покоління закарпатських адвентистів, сформованого у міжвоєнний період на території колишньої Чехословаччини.

У власноруч написаному «животописі» він повідомляв: «Капітан Іван Іванович, пресвітер Тошнодської громади Адвентистів Сьомого Дня. Народився 1914 року в селі Ільниця, Іршавського району, від батьків Капітан Івана Юрійовича та Соловки Марії Дмитрівни, мешканців с. Ільниця, Іршавського району.

Батьки займалися господарством, при них я виріс і здобув початкову освіту, закінчивши 8 класів народної школи у 1929 році. По завершенню школи, з 1929 по 1936 рік, проживав у батьків та допомагав у веденні домашнього господарства.

У 1936 році був призваний до Чехословацької армії, де проходив службу у санітарній частині та працював у військовому шпиталі до 1939 року. В цьому році був демобілізований, повернувся додому та влаштувався на роботу у книговидавництво Адвентистів Сьомого Дня, де працював до кінця 1942 року.

У 1943 році був мобілізований угорською владою до армії, звідки перейшов на бік радянських військ. 15 листопада 1944 року добровільно вступив до Чехословацького легіону, де був прикріплений до 3-ї Чехословацької бригади. Де, як санітарний інструктор, в бою за свободу та незалежність радянської батьківщини був важко поранений 5 березня 1945 року. З того часу перебував на лікуванні у шпиталях міст Санок, Дніпропетровськ, а згодом – у Празі, в інвалідному домі, до 29 листопада

² «Животопис» – це чеське слово «životopis», записане кирилицею, що в перекладі на українську мову означає автобіографія.

1945 року. Наприкінці грудня 1945 року повернувся до рідного села Ільниця, де працював завгоспом у Закарпатській буковугільній партії (з 5 квітня по 21 грудня 1946 року). Звільнений у зв'язку зі скороченням штату.

В теперішній час є пресвітером Тошнодської громади Адвентистів Сьомого Дня. Національність – українець, безпартійний, судимостей не мав. За точність підтверджую власним підписом» [3]. Дата заповнення – 2.05.1947 р.

В анкеті на служителя культу він уточнює дату народження – 18 грудня 1914 року, та додає короткі відомості про трудову діяльність: «Працював удома при батьківському господарстві, потім служив у Чехословацькій армії. Після повернення працював у видавництві книг Адвентистів Сьомого Дня. Згодом брав участь у визвольній Чехословацькій армії. Проживаю в м. Берегово, вул. Туряниці, № 31. Охрещений у 1934 році» [4].

Таким чином, Іван Капітан належить до освіченого покоління закарпатських адвентистів, яке поєднало активну громадянську позицію, участь у військових подіях Другої світової війни та вірність релігійним переконанням. Його діяльність та життєвий шлях свідчать про важливу роль віруючих у післявоєнній духовній реконструкції Закарпаття.

Капітан Федір Іванович – пресвітер громади Адвентистів Сьомого Дня с. Руське Поле, Тячівський район, представник молодшого покоління післявоєнних служителів Закарпаття.

У власноруч написаній автобіографії він зазначає: «Народився 14 серпня 1919 року в селі Ільниця, Іршавського округу в сім'ї Івана Капітана та Марії Соловко, мешканців села Ільниця. Виховувався батьками та закінчив 8 класів неповної середньої школи у 1933 році. Після навчання працював у батьківському господарстві до 1938 року.

У 1938 – 1943 рр. працював у книговидавництві Адвентистів Сьомого Дня. У 1943 році був призваний до угорської армії та служив у гарнізонній санітарній частині до 20 жовтня 1944 року, після чого демобілізувався та повернувся додому. Під час перебування вдома захворів, після чого розпочав служіння як помічник проповідника Всесоюзного Союзу Адвентистів Сьомого Дня.

Зараз проживаю у с. Руське Поле, Тячівського району, де виконую обов'язки пресвітера громади Адвентистів Сьомого Дня. Судимості не маю» [5]. Дата заповнення – 20 жовтня 1947 р.

У анкеті на служителя культу Федір Іванович уточнив додаткові відомості: 1. Капітан Федір Іванович. 2. Духовний сан: пресвітер. 3. Дата народження: 14 серпня 1919 р. 4. Місце народження: с. Ільниця, Іршавський район. 5. Національність: українець. 6. Громадянство: УРСР. 7. Чи перебував на окупованій німцями території та чим займався: ні. 8. Судимість: не маю. 9. Детальний перелік служби та роботи: працював у книговидавництві Адвентистів Сьомого Дня. Був охрещений 4 червня 1938 р. Проживав у м. Дебрецен (Угорщина), потім повернувся додому в Ільницю, а зараз в с. Руське Поле, будинок № 407. З 1940 по 1943 рр. працював у книговиданні в м. Дебрецен (Угорщина). З 1943 по жовтень 1944 р. був мобілізований до військової служби у Мукачеві, де служив рядовим у протиповітряній обороні, під час служби захворів на тиф і більше військових обов'язків не виконував» [6].

Капітан Федір Іванович належав до покоління служителів, які поєднували духовне служіння з повоєнними складнощами на Закарпатті. Його життєвий шлях демонструє, як пересічні віруючі долали труднощі воєнного часу, мобілізацію та реорганізацію церковних громад. Він активно сприяв централізації та розвитку місцевої громади, використовуючи досвід роботи у книговидавництві та духовному служінні.

Куриляк Іван Федорович відповідно до даних анкети на служителя культу народився він 10 квітня 1909 року в селі Кобилецька Поляна Рахівського району. За національністю українець. Обраний пресвітером громади Адвентистів Сьомого Дня у селі Кобилецька Поляна. Освіта – 6 класів народної школи, духовної освіти не має. В графі докладний список попередньої служби або роботи та місця проживання, було записано «в період з 1924 року по 1929 рік працював у лісі. З 1929 по 1931 рік був у війську Чехословаччини. Приблизно від 1932 по 1934 закінчив 6 народних класів та працював на залізниці начальником поїзда (на вузькоколії села Кобилецька Поляна)» [12]. Від 1935 по 1941 рік працював у лісі. Від 1942 по 1943 рік мобілізований до Угорської армії, працював шевцем. Від травня 1943 року до 1944 року працював вдома шевцем. Від 1945 року до цього часу працюю на заводі «Інтернаціонал» у с. Кобилецька Поляна шевцем. Був охрещений 21 вересня 1938 року. У 1944 році був обраний пресвітером громади Адвентистів Сьомого Дня в селі Кобилецька Поляна. Проживаю в селі Кобилецька Поляна, буд. № 319, Рахівський район. Кобилецька Поляна 18.06.1947 р.» [12].

«Автобіографія. Куриляк Іван Федорович народився 10 квітня 1909 року в селі Кобилецька Поляна, Рахівського району. До 1917 року виховувався батьками. У 1917–1918 роках навчався у школі, а в 1918–1922 роках працював у родичів, доглядаючи за худобою. У 1922–1924 роках навчався на шевця, після чого повернувся додому та працював у лісі разом із батьком до 1929 року.

У 1929–1931 роках проходив службу у Чехословацькій армії. Після демобілізації завершив шість класів народної школи та працював начальником поїзда на залізниці на маршруті Великий Бичків – Кобилецька Поляна. У 1933 році одружився, а з 1934 до 1941 року працював у лісі. У 1942–1943 роках служив у Угорській армії як швець, у травні 1943 року демобілізувався та продовжив працювати вдома. З 1945 року працював шевцем на заводі «Інтернаціонал» у Кобилецькій Полянці.

У 1944 році був обраний пресвітером громади Адвентистів Сьомого Дня в селі Кобилецька Поляна. Охрещений 21 вересня 1938 року. Судимості не мав. На момент заповнення автобіографії проживав у селі Кобилецька Поляна та виконував обов'язки пресвітера громади. Дата складання: 1 травня 1947 року» [13].

Іван Куриляк – типовий представник повоєнних пресвітерів Закарпаття, який поєднував фізичну працю з духовним служінням. Він належить до покоління служителів, чия духовна діяльність формувалася на тлі складних соціально-політичних змін у Карпатському регіоні. Його життєвий шлях демонструє прагнення зберегти релігійну активність у складних умовах та забезпечити регулярне духовне життя громади, попри обмежену освіту та важкі життєві обставини.

З автобіографічних даних постає образ скромного, працьовитого та стійкого у вірі служителя, який, незважаючи на життєві труднощі, залишався відданим адвентистському руху та своєму покликанню. Його служіння засвідчує неперервність адвентистської традиції у Рахівському районі навіть у складні післявоєнні десятиліття радянського періоду.

Продан Іван Васильович продовжує список служителів Закарпаття повоєнного часу. Він, відповідно до джерела, «народився в селі Добрянське Тячівського району 10 серпня 1911 року в родині Продана Василя та Гайналій Марії. Виховувався батьками і постійно перебував при них, працюючи в сімейному господарстві. У 1935 році одружився і відтоді постійно займається власним господарством. Лише у 1943 році працював на залізниці Тересва – Усть-Чорна. Під час війни ніде не перебував, увесь час знаходився вдома. Проживає в селі Добрянське, будинок № 214, Тячівський район. Судимостей ніколи не мав. Добрянське, 15 червня 1947 року» [8].

В анкеті на служителя культу зазначено, що він був охрещений 28 червня 1947 року [9].

Іван Продан належав до типових представників місцевого сільського середовища, з якого переважно формувався кістяк адвентистських громад Закарпаття в повоєнний період. Його діяльність відображає характерну для того часу тенденцію залучення до служіння осіб без спеціальної духовної освіти, проте з усталеним авторитетом у місцевій громаді.

Трикур Іван Дмитрович згідно з автобіографією, народився 26 квітня 1924 року в селі Ільниця Іршавського округу в сім'ї Трикура Дмитра Івановича та Трикур Марії Степанівни, мешканців цього ж села. Він власноручно зазначив наступне: «виховувався батьками, закінчив державну народну школу вісім класів у с. Ільниця в 1939 році. Після закінчення школи до 1945 року працював при батьківському господарстві. З 5 травня 1946 року до 1 травня 1947 року працював помічником проповідника громади Адвентистів Сьомого Дня в селі Ільниця.

Нині проживаю у селі Ільниця, Іршавського району та виконую обов'язки представника громади Адвентистів Сьомого Дня в селі Чорний Потік, Іршавського району. Членом жодної політичної партії не був, судимості не маю. Моя адреса: с. Ільниця, № 410, Іршавський район. Ільниця, 1 травня 1947 року» [21].

Згідно з анкетною на служителя культу релігійного товариства Адвентистів Сьомого Дня в селі Чорний Потік, Іршавського району, Закарпатської області, у документі стисло подано основні відомості його життєвого шляху: 1939 р. – закінчив 8 класів народної школи; 1939–1945 рр. – допомагав при батьківському господарстві; 1946–1947 рр. – помічник проповідника громади Адвентистів Сьомого Дня в с. Ільниця. Нині – пресвітер громади АСД у селі Чорний Потік, Іршавського району. Був охрещений 5 травня 1943 року. Постійне місце проживання: село Ільниця, будинок № 410, Іршавський район [22].

Іван Дмитрович Трикур належить до покоління молодих служителів адвентистських громад Закарпаття, які сформувалися вже в умовах післявоєнного радянського періоду. Його біографія свідчить про скромне соціальне походження та традиційний життєвий шлях – початкова освіта, праця в

сільському господарстві, а згодом – служіння у громаді. Незважаючи на відсутність духовної освіти, він рано долучився до релігійної діяльності, спочатку як помічник проповідника, а потім як пресвітер громади Адвентистів Сьомого Дня у селі Чорний Потік.

Трикур представляє типового представника повоєнного покоління служителів культури – самоуків, вихованих у сільському середовищі, відданих релігійній спільноті та далеких від будь-якої політичної активності.

Химинець³ Іван Васильович в своїй автобіографії пише: «животопис громадянина Химинця Івана Васильовича пресвітера громади Адвентистів Сьомого Дня, яка знаходиться в м. Виноградів. Народився в селі Ільниця, Іршавського району, 20 березня 1914 року. Батько Химинець Василій Іванович, мати Микита Марія Гаврилівна проживавших в селі Ільниця і які займались господарством. При вихованні бідними батьками закінчив 8 класів державної народної школи в 1928 році. Від того часу до 1936 року, як найстарший син батька, був на допомозі при батькові у господарстві. У жовтні 1936 року призваний до Чехословацької армії, де служив у санітарній частині до 28 березня 1939 року як санітар. Після демобілізації повернувся додому і перебував там до 19 квітня 1939 року. Тоді вступив на роботу до книговидавництва Адвентистів Сьомого Дня, де працював до кінця 1940 року.

У 1941–1942 роках працював у місійній праці згаданого релігійного товариства. У 1942 році переведений до м. Виноградів до громади Адвентистів Сьомого Дня як проповідник, де знаходився до квітня 1944 року. Був мобілізований до армії, де знаходився до кінця того ж року у санітарній часті. Після демобілізації повернувся до м. Виноградів, де дотепер знаходжусь пресвітером громади Всесоюзного Союзу Адвентистів Сьомого Дня.

Протягом свого життя політикою ніколи не займався та не був членом ніякої партії. Проти свого народу ніколи ні в чому не провинився. За точність наданої інформації відповідаю власним підписом. Виноградів 4.05.1947» [18].

Згідно з анкетною служителя культури, Іван Васильович Химинець, уродженець села Ільниця, Іршавського району, був охрещений у 1934 році, у 1941 році був обраний помічником проповідника, а у 1945 році – рукопокладений у сан проповідника. Це вирізняло його серед більшості служителів регіону, які на той час не мали навіть пресвітерського рукоположення. На момент заповнення анкети він проживав у м. Виноградів, на вул. Пушкіна, № 77, судимостей не мав. «Після закінчення школи знаходився при батьках і допомагав в господарстві. Потім вступив на роботу в книговидавництва Адвентистів Сьомого Дня», – дізнаємося з чергового документу [19].

У військовому квитку № 314236 від 22 січня 1948 р. зазначено, що він володів чеською мовою, мав духовну освіту – закінчив два курси духовної семінарії «Будапешт»⁴ (Угорщина) в 1941 р. У документі також вказано, що він проходив нестройову службу у 11-му військовому шпиталі Чехословацької армії (1936–1938 рр.) [40]. На основі цих даних, а також власноручних записів російською мовою можна стверджувати, що він володів щонайменше чотирма мовами – українською, російською, угорською та чеською.

За даними дослідника історії адвентистської церкви М.А. Жукалюка, під час Другої світової війни керівництво адвентистів, усвідомлюючи можливі геополітичні зміни, почало готувати служителів із місцевого населення. Серед кількох кандидатів було обрано Івана Химинця, який очолив адвентистів на Закарпатті [34, с. 241]. М. Жукалюк зазначає, що це рішення ухвалили на IV з'їзді

³ Слід зауважити, що в різних документах його прізвище записано по-різному. Так, у посвідченні від адвентистського книговидавництва «Адвент» (м. Будапешт) за 1939 рік він записаний як Химинець Іван (Chiminez Janos). Так само він записаний в посвідченні колпортера від Угорських послідовників Біблії за № 66 від 15 червня 1943 р. У документі («легітимізація») за 1945 р. міський народний комітет в м. Севлюш (м. Виноградів) засвідчує, що Химинець є адвентистським священником та є мешканцем м. Севлюш, він записаний як Химинець. У військовому квитку за №314236 від 22 січня 1948 р. записаний російською мовою як Химинець. У платіжному повідомленні № 563 за 1948 р. він записаний як Химинець. У свідоцтві про народження зробленому у 1979 р. він записаний як Химинець. У свідоцтві про одруження його донька записана як Химинець Надія Іванівна. Можливо тому, що в різних документах зустрічаються дещо різні варіанти написання його прізвища, що можна зустрічати і у сучасних дослідників, які пишуть і Химинець [41, с. 255], і Химинець. Враховуючи вище озвучені факти, в подальшому будемо використовувати написання прізвища як Химинець.

⁴ В особистому архіві І. В. Химинця не збереглося свідоцтва про проходження зазначених курсів. Водночас відомо, що Угорський адвентистський богословський коледж був заснований лише у 1948 році. З огляду на це наразі неможливо достеменно встановити офіційну назву навчального закладу, в якому навчався І. В. Химинець у 1941 році. Можна припустити, що в цей період функціонував неформалізований або незареєстрований освітній осередок. Ймовірно, йшлося про короткотермінові богословсько-місіонерські курси чи школу місіонерського служіння, що діяли під егідою Угорського уніону церкви Адвентистів Сьомого Дня, а не про повноцінну акредитовану духовну семінарію. Це питання потребує подальшого дослідження та залишається відкритим.

Угорського уніону адвентистської церкви, який проходив у с. Ільниця (Іршавський район) у 1943 році [34, с. 241]. В автобіографії від 4 травня 1947 року цей факт не згадано, ймовірно, з міркувань радянської цензури [7].

Іван Васильович Химинець належав до найосвіченіших та найвпливовіших діячів адвентистського руху на Закарпатті середини ХХ ст. Його служіння охоплює період становлення місцевих адвентистських громад у перехідний час від угорського до радянського панування. Завдяки здобутій духовній освіті в Будапешті (1941 р.) та знанню кількох мов (української, російської, угорської, чеської), Химинець став важливою фігурою в організаційній структурі Церкви Адвентистів Сьомого Дня регіону.

Під час Другої світової війни він активно займався місійною діяльністю, а після її завершення відіграв провідну роль у легалізації та відновленні діяльності адвентистських громад на території Закарпаття. Його призначення членом ревізійної комісії Всесоюзної Ради АСД (ВРАСД) у 1948 році засвідчує високий рівень довіри з боку керівництва церкви.

Химинець виступав не лише як духовний наставник, а й як організатор, проповідник та посередник між місцевими громадами, центральними структурами церкви й органами державної влади. Його діяльність сприяла інституційному утвердженню адвентизму в повоєнному Закарпатті, а також формуванню та підготовці нової генерації місцевих служителів.

Біографічний портрет служителів адвентистських громад Закарпаття.

Дослідження особистостей служителів адвентистських громад Закарпаття у повоєнний період є важливим елементом реконструкції історії протестантського руху в регіоні. Саме через вивчення їхніх автобіографій, анкетних даних та архівних документів можна простежити не лише особисті долі, а й соціальне, освітнє та духовне обличчя адвентистської спільноти. Служителі, які не мали спеціальної богословської освіти, виявляли глибоку відданість вірі, стали опорою релігійного життя у складних умовах радянської системи контролю над релігією.

Автобіографічні відомості дають змогу відтворити узагальнений портрет служителів (пресвітерів) релігійної спільноти Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті в повоєнний період. Вони сприяють глибшому розумінню індивідуальних рис цих осіб, їхнього життєвого шляху, світогляду та рівня соціальної активності. Такі джерела дозволяють простежити не лише особисті біографії, але й особливості формування громад, соціальний склад віруючих, а також середовище, в якому розвивалася адвентистська спільнота. Отже, автобіографічні матеріали виступають своєрідним соціокультурним зрізом, що відображає структуру, динаміку та духовні орієнтири релігійного середовища регіону.

Узагальнення автобіографічних відомостей служителів адвентистських громад Закарпаття.

Автобіографічні матеріали дають змогу виокремити низку важливих аспектів, які характеризують соціальний, освітній і світоглядний портрет служителів громад Адвентистів Сьомого Дня на Закарпатті у повоєнний період. Для систематизації отриманих даних їх можна згрупувати у кілька тематичних блоків.

Національність. За національною ознакою переважну більшість служителів становили українці. Водночас це питання залишається дискусійним, оскільки в церковних книгах та офіційних документах до встановлення радянської влади у графі «національність» часто зазначалося «русин» [36]. Проте самі респонденти не акцентували на цьому увагу й ідентифікували себе як українці. З огляду на це, проблема самоідентифікації служителів потребує окремого наукового дослідження у контексті етнокультурної історії краю. Відтак це питання залишаємо для подальших студій, присвячених дослідженню цієї проблематики. Серед аналізованого кола служителів лише дві особи були етнічними угорцями, що певною мірою порушувало етнічну однорідність (монобільшість) досліджуваної групи.

Військова служба. Цей аспект потребує спеціального роз'яснення. У більшості автобіографічних відомостей зазначено, що всі служителі проходили військову службу – частина у бойових підрозділах, інші як медичний персонал; деякі з них отримали поранення. Офіційна позиція Церкви Адвентистів Сьомого Дня щодо військової служби протягом більш ніж століття залишається незмінною: адвентисти дотримуються пацифістських переконань, не беруть до рук зброї та не приймають участі у збройних конфліктах.

В анкетах простежується різниця між тими, хто став членом церкви до призову в армію, і тими, хто приєднався до релігійної спільноти після проходження військової служби. Особи, охрещені до мобілізації, як правило, проходили службу в медичних підрозділах, тоді як інші служили у звичайних

армійських частинах. Навіть у випадках, коли адвентисти не мали змоги служити як медперсонал, вони категорично відмовлялися брати зброю. Піднята тема зберігає свою актуальність і нині. Відомі непоодинокі випадки, коли в умовах Другої світової війни та інших військових конфліктах адвентистські вірники доводили стійкість своїм релігійним поглядам власним життям⁵.

Освіта. Переважна більшість служителів мала лише початкову або середню шкільну освіту; окремі проходили курси літературних євангелістів, і лише один мав богословську підготовку. У порівнянні з католицьким духовенством регіону, яке вирізнялося високим рівнем освіченості, начитаністю й знанням кількох мов [29, арк. 16], адвентистські проповідники виглядали доволі скромно. Водночас, на загальному тлі населення краю вони демонстрували відносно високий рівень освіченості. Так, за статистичними даними, «до кінця угорського панування в регіоні налічувалося близько 60% неписьменних» [32, с. 50]. У документах, поданих для державної реєстрації громад, трапляються випадки, коли замість підпису особи ставили хрестик. У звітах за 1955 рік зазначено, що деякі члени церкви є неграмотні. Для прикладу в громаді с. Мужієво (Берегівський р-н.) з 20, один був неграмотним [16], в громаді с. Бедевля (Тячівський р-н.) – 3 [2], а в м. Мукачево 4 особи [20]. Таким чином, станом на середину ХХ ст. рівень освіти адвентистських служителів можна охарактеризувати як середній – достатній для виконання духовних обов'язків і проповідницької діяльності.

Таблиця № 1: Зведені дані щодо служителів Закарпаття на 1947 р.

№	П.І.П.	Рік народження (вік на час заповнення анкети (1947))	Рік хрещення, вік	Освіта	Професія (світська)	Знання мов	Висвячення	Національність
1	Беньовський Андрій Йосипович	1898 (49 р.)	1922 (24 р.)	Середньо спеціальна (промислове училище) Лодиценійська місіонерська школа, курс проповідника в 1932 р. ?	Перукар	німецька, угорська, чеська, словацька	1936 р. в сан проповідника	Угорець
2	Бережник Михайло Ілліч	1919 (28 р.)	1946 (27 р.)	4 класи	Сільське господарство (на 1963 р., механік у радгоспі)	українська, чеська, угорська, російська		Українець
3	Гуцул Микола Миколайович	1895 (52 р.)	1940 (45 р.)	6 класів	Столяр	українська, російська (можливо знав угорську та чеську)		Українець
4	Дорнбах Магдаліна Юрївна	1907 (40 р.)	1933 (26 р.)	4 класи	Домогосподарка (повар) На 1947 р. рахувалась служительом культу	Угорська, російська, українська (?)		Угорка

⁵ З цього приводу, наприклад, можна навести свідчення автобіографічного змісту, які підіймають цю проблематику через призму життя адвентистських вірників: інтерв'ю В. Куриляк повідомлено про її батька Куриляка І.Ф., як він в умовах Другої світової війни відстоював свої релігійні переконання в бойових підрозділах тощо.

5	Жидик Василь Іванович	1883 (64 р.)	1912 (29 р.)	8 класів	Сільське господарство	Був 7 р. в США (скоріше знав англійську). Українська, угорська, чеська, російська		Українець
6	Капітан Іван Іванович	1914 (33 р.)		8 класів	Сільське господарство, Адвентистське книговидавництво, завгосп на шахті	українська, чеська, угорська, російська		Українець
7	Капітан Федір Іванович	1919 (28 р.)	1938 (19)	8 класів	Сільське господарство, Адвентистське книговидавництво			Українець
8	Куриляк Іван Федорович	1909 (38 р.)	1938 (29)	6 класів, здобув ремесло шевця	Працівник лісгоспу, швець, начальник поїзду на вузькоколійці, пасічник	українська, чеська, угорська, російська, німецька	Рукопокладений у пресвітери 1944 р.	Українець
9	Продан Іван Васильович	1911 (36)	1947 (36)	Немає даних	На залізниці, сільське господарство	українська, чеська, угорська, російська		Українець
10	Трикур Іван Дмитрович	1924 (23)		8 класів	Сільське господарство	українська, чеська, угорська, російська		Українець
11	Химинець Іван Васильович	1914 (33 р.)	1934 (20)	8 класів	Сільське господарство, Адвентистське книговидавництво	українська, чеська, угорська, російська	1945 р. був рукопокладений проповідником	Українець

Деякі роз'яснення до таблиці.

Наразі ми не володіємо повною інформацією щодо факту висвячення (рукопокладення) окремих служителів до встановлення радянської влади на Закарпатті. Щодо володіння мовами: про деяких служителів ми маємо безпосередні документальні свідчення (наприклад, Химинець) або усні відомості від родичів (зокрема, Куриляк). Стосовно інших осіб можна зробити обґрунтоване припущення, що, проживаючи в умовах зміни державної належності регіону (Чехословаччина, Угорщина), вони на певному рівні володіли відповідними мовами – чеською та угорською.

Віковий зріз служителів станом на 1947 рік представлений таким чином:

- 1) до 20 років – 1 особа;
- 2) 20–30 років – 5 осіб;
- 3) 30–40 років – 1 особа;
- 4) 40–50 років – 1 особа;

5) 50–60 років – 1 особа;

6) 60–70 років – 1 особа.

Ці дані свідчать, що переважну більшість служителів становили особи молодого віку (до 30 років) – загалом 6 осіб.

Чисельність адвентистських служителів та громад у післявоєнний період залишалася відносно невеликою. У порівнянні з провідними релігійними течіями краю адвентистська спільнота виглядала доволі скромно. Станом на початок 1948 року Римо-католицька церква була представлена 62 приходами та 32 священнослужителями, тоді як Греко-католицька церква, що залишалася найчисельнішою церквою регіону, налічувала 330 приходів та 235 священнослужителів. Водночас, у контексті протестантського середовища, адвентисти посідали проміжне становище. Так, євангельські християни-баптисти мали 38 громад і 35 служителів, лютерани – 3 громади та 1 служителя, а інші протестантські течії загалом об'єднували 16 приходів [26, арк. 38, 41]. Отже, чисельність служителів адвентистського руху на Закарпатті (10 громад та 10 служителів) у порівнянні з представниками інших протестантських конфесій була місцями більшою, а подекуди – суттєво меншою.

Наведені автобіографічні відомості не лише відтворюють персональні життєписи служителів, але й опосередковано проливають світло на ширший соціокультурний контекст – етнографію та побут закарпатців середини ХХ ст. Вони містять цінну інформацію про умови життя, світогляд, трудову діяльність та рівень освіти населення регіону, фіксують основні історичні етапи розвитку краю, а також допомагають з'ясувати етнічний склад та соціально-освітній рівень служителів релігійної спільноти.

Аналіз автобіографічних матеріалів служителів адвентистських громад Закарпаття дає підстави зробити низку важливих спостережень щодо соціального та освітнього портрета цієї групи в повоєнний період. Насамперед, виявлено відносну однорідність їхнього національного складу: абсолютну більшість становили українці, що засвідчує органічну вкоріненість адвентистського руху в місцеве середовище. Цей факт спростовує поширене у радянській літературі твердження про «чужорідність» адвентизму як нібито імпортованого релігійного явища.

Військова служба у біографіях служителів підтверджує сталість їх пацифістських принципів адвентистської традиції. Попри складні політичні й військові обставини 1930–1940-х рр., більшість із них прагнули проходити службу у нестройових або санітарних підрозділах, що узгоджується з офіційною доктриною церкви про відмову від насильства. Це свідчить не лише про релігійну переконаність, а й про моральну послідовність служителів, для яких віра мала не декларативний, а життєвий характер.

Освітній рівень служителів, попри відсутність системної богословської освіти, можна оцінювати як задовільний для виконання пасторських обов'язків. Вони володіли базовими навичками читання, письма та проповіді, а деякі – іноземними мовами. З огляду на високий рівень неписьменності населення краю, служителі адвентистських громад репрезентували середній, а в окремих випадках – вищий рівень освіченості. Це сприяло їхній авторитетності серед віруючих і підвищувало роль адвентистських громад як осередків духовного та інтелектуального життя місцевого соціуму.

Адвентистські служителі Закарпаття другої половини 1940-х – початку 1950-х років становили окрему соціокультурну групу, для якої були притаманні моральна стриманість, працелюбність, поміркований рівень освіти та виражена релігійна посвята. Вони виступали не лише духовними провідниками, але й носіями нової культури поведінки, світогляду та громадської відповідальності, що забезпечило адвентистському рухові стабільність і виживання в умовах радянського режиму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації (АУНР-ЗОДА). Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Бедевля, Тячівського району. Автобіографія М.М. Гуцула.
2. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Бедевля, Тячівського району. Заява на реєстрацію громади АСД с. Бедевля, Тячівського району, 1947 р.
3. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Берегово. Автобіографія І.І. Капітан.
4. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Берегово. Анкета на служителя культу І.І. Капітан.
5. Архів Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Виноградів. Автобіографія Ф.І. Капітан.

6. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Виноградів. Капітан. Анкета на служителя культу Ф.І. Капітан.
7. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Виноградів. Автобіографія І.В. Химинця.
8. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Добрянське, Тячівського району. Автобіографія І.В. Продана.
9. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Добрянське, Тячівського району. Анкета на служителя культу І.В. Продана.
10. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Ільниця, Іршавського району. Автобіографія В.І. Жидик.
11. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Ільниця, Іршавського району. Анкета на служителя культу В.І. Жидик.
12. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Кобилецька Поляна, Рахівського району. Анкета на служителя культу І.Ф. Куриляка.
13. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Кобилецька Поляна, Рахівського району. Автобіографія І.Ф. Куриляка.
14. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Мужієво, Берегівського району. Автобіографія М.І. Бережника.
15. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Мужієво, Берегівського району. Анкета на служителя культу М.І. Бережника.
16. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Мужієво, Берегівського району. Типовий договір Мужіївської громади АСД на оренду приміщення для проведення богослужінь.
17. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Мукачево. Автобіографія М.Ю. Дорнбах.
18. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Мукачево. Автобіографія І.В. Химинця.
19. Архів Управління національностей та релігій Закарпатської обласної державної адміністрації. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Мукачево. Анкета на служителя культу І.В. Химинця.
20. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня м. Мукачево. Заява на реєстрацію громади АСД м. Мукачево, 1947 р. Заява на реєстрацію громади
21. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Олександрівка, Хустського району. Автобіографія І.Д. Трикура.
22. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Олександрівка, Хустського району. Анкета на служителя культу І.Д. Трикура.
23. АУНРЗОДА. Справа про реєстрацію Релігійної громади Церкви Адвентистів Сьомого Дня с. Олександрівка, Хустського району. Анкета на служителя культу І.Д. Трикура.
24. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). Ф. Р-195. Оп. 1. Спр. 40. 168 арк.
25. ДАЗО. Ф. Р-195. Оп. 1. Спр. 44. 270 арк.
26. ДАЗО. Ф. Р-195. Оп. 1. Спр. 93. 156 арк.
27. ДАЗО. Ф. Р-195. Оп. 4. Спр. 29. 191 арк.
28. ДАЗО. Ф. Р-195. Оп. 8. Спр. 25. 187 арк.
29. ДАЗО. Ф. Р-195. Оп. 13. Спр. 116. 95 арк.
30. ДАЗО. Ф. Р-1490. Оп. 1. Спр. 4. 28 арк.
31. ДАЗО. Ф. Р-1490. Оп. 1. Спр. 51. 142 арк.
32. Делібалтова Ю.В. Освіта на підкарпатській русі в 20-ті роки. *Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського*. Історичні науки. 2014. Вип. 3. 38 (110). С. 50-54.
33. Жукалюк Н. А. Вспоминайте наставників ваших (історія Церкви Адвентистів сьомого дня в личностях). Київ, 1999. 672 с.
34. Жукалюк М. А. Кризь бурі, шторми, лихоліття. Київ, 2009. 544 с.
35. Книга записів. 1943-1952 рр. 88 с. Особистий архів Тершак А.І. (1976 р.н.) м. Виноградів.
36. Книга записів. 1943-1952 рр. 74 с. Діючий архів громади с. Кобилецька Поляна, Рахівський район, Закарпатська область. Книги членства громади Адвентистів Сьомого Дня.
37. Крюкова Н. Р. Из истории первых адвентистских общин в первой трети XX в. на территории современного Закарпатья. *Богословские размышления. Спецвыпуск «Реформация: восточноевропейские измерения»*. 2016. №17. С. 117–130.
38. Лешко О. В. Протестантські громади Закарпаття 1945–1991 рр. : дис.... канд. іст. наук. Ужгород, 2008. 256 с.
39. Міщанин В.В. Радянізація Закарпаття 1944–1950 рр. : дис.... д-ра іст. наук. Ужгород, 2019. 606 с.
40. Особистий архів Химинця І.В. в м. Мукачево. Військовий квиток за №314236 від 22 січня 1948 р.
41. Пуйда Р.Б. Церковно-релігійні процеси в західних областях УРСР у другій половині 1960-х – першій половині 1980-х рр.: регіональні особливості : дис. ... д-ра іст. наук. Львів, 2021. 418 с.
42. Tershak A. To the base of sources of advential community of the city of Uzhorod 1940-s. *Norwegian Journal of development of the International Science*. Oslo (Norway). 2020. Vol. 3. № 40. P. 30-34.

References:

1. Delibaltova Yu.V. Osvita na pidkarpatskii rusi v 20-ti roky. Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Istorychni nauky. 2014. Vyp. 3. 38 (110). С. 50-54.
2. Zhukaliuk N. A. Vspomynaite nastavnykov vashykh (ystoryia Tserkvy Adventystov sedmoho dnia v lychnostiakh). Kyev, 1999. 672 s.
3. Zhukaliuk M. A. Kriz buri, shtormy, lykholittia. Kyiv, 2009. 544 s.
4. Kriukova N. R. Yz ystoryy pervykh adventystskykh obshchyn v pervoi trety XX v. na terrytoryy sovremennoho Zakarpattia. Bohoslovskye razmyshleniya. Spetsvypusk «Reformatsyia: vostochnoevropeiskye yzmerenyia. 2016. №17. S. 117–130.
5. Leshko O. V. Protestantski hromady Zakarpattia 1945-1991 rr.: dys.... kand. ist. nauk. Uzhhorod, 2008. 256 s.
6. Mishchanyn V.V. Radianizatsiia Zakarpattia 1944-1950 rr.: dys.... d-ra ist. nauk. Uzhhorod, 2019. 606 s.
7. Puida R.B. Tserkovno-relihiini protsesy v zakhidnykh oblastiakh URSS u druii polovyni 1960-kh – pershii polovyni 1980-kh rr.: rehionalni osoblyvosti: dys. ... d-ra ist. nauk. Lviv, 2021. 418 s.
8. Tershak A. To the base of sources of advential community of the city of Uzhhorod 1940-s. Norwegian Journal of development of the International Science. Oslo (Norway). 2020. Vol. 3. № 40. P. 30-34.